

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΝΕΟΤΕΡΟΣ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ: ΙΣΤΟΡΙΑ, ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ, ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ»

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΕΜΙΝΑΡΙΩΝ ΑΚΑΔ. ΕΤΟΥΣ 2022-2023
ΧΕΙΜΕΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ

ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΔΙΔΑΣΚΩΝ/ΟΥΣΑ	ΤΙΤΛΟΣ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟΥ	ΗΜΕΡΑ ΩΡΕΣ
ΠΑΠΑΣΤΕΦΑΝΑΚΗ ΛΗΔΑ	ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΑΝΤΙΣΗΜΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ: ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑΣ	ΤΕΤΑΡΤΗ, 3 - 6
ΜΑΝΔΥΛΑΡΑ ΑΝΝΑ	ΙΣΤΟΡΙΑ, ΜΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ	ΠΕΜΠΤΗ, 12 - 3
ΦΛΙΤΟΥΡΗΣ ΛΑΜΠΡΟΣ	ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΩΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΠΗΓΗΣ	ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ, 9 - 12
ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΟΛΗΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ (19 ^{ΟΣ} - ΑΡΧΕΣ 20 ^{ΟΥ} ΑΙ.)	ΤΡΙΤΗ, 6 - 9
ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ *	ΞΕΝΟΙ ΤΑΞΙΔΙΩΤΕΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ (17 ^{ΟΣ} – ΑΡΧΕΣ 19 ^{ΟΥ} ΑΙ.): ΟΙ ΠΡΟΣΛΗΨΕΙΣ ΕΝΟΣ «ΑΛΛΟΥ ΚΟΣΜΟΥ»	ΠΕΜΠΤΗ, 3 - 6

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ

ΔΙΔΑΣΚΩΝ/ΟΥΣΑ	ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ	ΗΜΕΡΑ ΩΡΕΣ
ΝΙΤΣΙΑΚΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ	ΔΕΥΤΕΡΑ, 12 - 3
ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ ΜΑΡΙΛΕΝΑ	ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ ΚΑΙ ΑΡΧΕΙΑ	ΤΡΙΤΗ, 3 - 6
ΚΟΚΚΩΝΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ *	ΜΟΥΣΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ ΚΑΙ 'ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ'	ΤΕΤΑΡΤΗ, 12 - 3

* Σύμφωνα με πρόταση της Συντονιστικής Επιτροπής του ΠΜΣ «Νεότερος και Σύγχρονος Κόσμος: Ιστορία, Λαογραφία, Ανθρωπολογία», ανατίθεται διδακτικό έργο για το χειμερινό εξάμηνο 2022-2023 κ. Γεώργιο Νικολάου, αφυπηρ. Αν. Καθηγητή του Τομέα Ι.Ν.Χ. και στον κ. Γιώργο Κοκκώνη, Αναπλ. Καθηγητή του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, σύμφωνα με το άρθρο 36, παρ. 2 Ν. 4485/2017 και το άρθρο 9 του κανονισμού λειτουργίας του ΠΜΣ (ΦΕΚ 3372/τχ.Β'/28-07-2021

ΧΕΙΜΕΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ

ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΑΝΤΙΣΗΜΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ: ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑΣ EUROPEAN ANTISEMITISM AND THE HOLOCAUST: HISTORIOGRAPHICAL ISSUES (ΠΑΠΑΣΤΕΦΑΝΑΚΗ ΛΗΔΑ)

Το σεμινάριο εξετάζει τον ευρωπαϊκό αντισημιτισμό από τον 19^ο αιώνα και το κορυφαίο γεγονός της ευρωπαϊκής ιστορίας του 20ού αιώνα, τη γενοκτονία των Εβραίων, μέσα από τις διαφορετικές ιστοριογραφικές προσεγγίσεις. Θα παρουσιαστούν τα χαρακτηριστικά του σύγχρονου αντισημιτισμού που αναπτύχθηκε στο τελευταίο τρίτο του 19ου αιώνα, με αφορμή, τόσο στη Γερμανία και την Αυστρία, όσο και στη Γαλλία, χρηματιστικές κρίσεις και συστηματοποιήθηκαν από λόγιες συμβολές όπως το έργο του Eugène Dühning, *Το εβραϊκό ζήτημα, ζήτημα φυλής, ηθών και κουλτούρας* (1880).

Θα συζητηθούν τα κύρια ιστοριογραφικά έργα για τη θεματική, οι μετατοπίσεις στις ιστοριογραφικές προσεγγίσεις, καθώς και ζητήματα ορολογίας, πηγών και εννοιών.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Hannah Arendt, *Eichmann in Jerusalem. A Report on the Banality of Evil*, Νέα Υόρκη 1963 [=Χάννα Άρεντ, *Ο Άιχμαν στην Ιερουσαλήμ. Μια έκθεση για την κοινοτοπία του κακού*, μετάφραση Βασίλης Τομανάς, Νησίδες, Θεσσαλονίκη 2009].
- Hannah Arendt, *The origins of totalitarianism*, New York 1951 [=Χάννα Άρεντ, *Οι απαρχές του Ολοκληρωτισμού*, 3 τ., μετάφραση Βασίλης Τομανάς, Νησίδες, Θεσσαλονίκη 2017].
- Salo W. Baron, "Changing patterns of antisemitism: a survey", *Jewish Social Studies* 38/1 (Winter 1976), 5-38.
- Οντέτ Βαρών - Βασάρ, *Η ανάδυση μιας δύσκολης μνήμης. Κείμενα για τη γενοκτονία των Εβραίων*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 2012.
- Pierre Birnbaum, *Un mythe politique: «La République juive» de Léon Blum à Pierre Mendès*, Παρίσι, Fayard, 1988.
- Jean-Denis Bredin, *L’Affaire*, Παρίσι, Fayard, 1983.
- Yves Chevalier, *L’antisémitisme. Le Juif comme bouc émissaire*, Παρίσι, Le Cerf, 1988.
- Norman Cohn, *Histoire d’un mythe. La «conspiration juive» et les «Protocoles des Sages de Sion»*, Παρίσι, Gallimard, 1967 (Folio/histoire, 1992).
- Jules Isaac, *Genèse de l’antisémitisme. Essai historique*, Παρίσι, Calmann-Lévy, 1956.
- Michael R. Marrus, *Les Juifs de France à l’époque de l’affaire Dreyfus. L’assimilation à l’épreuve*, Παρίσι, Calmann-Lévy, 1972 [μτφρ. από τα αγγλικά *The Politics of Assimilation. A Study of the French Jewish Community at the Time of the Dreyfus Affair*, Oxford University Press, 1971].

- Edgar Morin, *Le Monde moderne et la question juive*, Le Seuil, Paris 2006 [=Ο νεωτερικός κόσμος και το Εβραϊκό Ζήτημα, μετάφραση Σάββας Μιχαήλ, Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, Αθήνα 2007].
- Ρίκα Μπενβενίστε, Οντέτ Βαρών-Βασάρ (επιμ.), *Εβραϊκή ιστορία και μνήμη*, Πόλις, Αθήνα 1998.
- Ρίκα Μπενβενίστε, «Για την Ιστορία των Εβραίων της Ελλάδας», στο Πρακτικά Δ' Διεθνούς Συνεδρίου Ιστορίας, *Ιστοριογραφία της νεότερης και σύγχρονης Ελλάδας 1833-2002*, τ. 2, Κ.Ν.Ε./Ε.Ι.Ε., Αθήνα 2004, σ. 315-328.
- Ρίκα Μπενβενίστε, *Αυτοί που επέζησαν. Εκτόπιση, Αντίσταση, Επιστροφή. Θεσσαλονικείς Εβραίοι στη δεκαετία του 1940*, Πόλις, Αθήνα 2014.
- Ρίκα Μπενβενίστε, *Λούνα. Δοκίμιο ιστορικής βιογραφίας*, Πόλις, Αθήνα 2014.
- Saul Friedländer, *Nazi Germany and the Jews*, 2 vols, New York 1997-2007 [= Η ναζιστική Γερμανία και οι Εβραίοι, μετάφραση Η. Ιατρού, Πόλις, Αθήνα 2013].
- Raul Hilberg, *The Destruction of the European Jews*, Chicago 1961.
- Walter Laqueur, *The changing face of antisemitism from ancient times to the present day*, Oxford University Press, Oxford-New York 2006.
- Primo Levi, *Se questo è un uomo*, Torino 1947 [=Πρίμο Λέβι, *Εάν αυτό είναι ο άνθρωπος*, μετάφραση Χαρά Σαρλικιώτη, Άγρα, Αθήνα 2009].
- Albert S. Lindemann, Richard S. Levy (eds.), *Antisemitism: A history*, Oxford University Press, Oxford-New York 2010.
- Léon Poliakov, *Le Bréviaire de la haine. Le IIIe Reich et les Juifs*, πρόλογος François Mauriac, Paris 1951.
- Leon Poliakov, *A history of antisemitism*, 4 vols. New York 1965-1986.
- Moïse Postone, *Οι ιστορικοί και το ολοκαύτωμα*, μετάφραση Αχ. Φωτάκης, επιμ. Σάββας Μιχαήλ, Ισνάφι, Γιάννενα 2006.
- Jean-Paul Sartre, *Réflexions sur la question juive*, Gallimard, Paris 1946 [=Ζαν-Πωλ Σαρτρ, *Στοχασμοί για το εβραϊκό ζήτημα*, μετάφραση Αθ. Σαμαρτζής, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 2006].
- Pierre Sorlin, *L'Antisémitisme allemand*, Παρίσι, Flammarion, 1969.
- Zeev Sternhell, *Maurice Barrès et le Nationalisme français 1884-1902*, Παρίσι, Presses de Sciences Po, 1972.
- Pierre-André Taguieff, *Les protocoles des sages de Sion*, Paris 2004.
- Pierre-André Taguieff, *Ο μύθος των «Σοφών της Σιών». Από τη «διεθνή εβραϊκή συνωμοσία» στην «παγκόσμια σιωνιστική επιβουλή»*, μετάφραση Αλ. Κιουπκιόλης, Πόλις, Αθήνα 2006.
- Pierre-André Taguieff [Πιέρ-Αντρέ Ταγκυέφ], *Τι είναι αντισημιτισμός;*, μετάφραση Αν. Ηλιαδέλη, Αν. Πανταζόπουλος, Βιβλιοπωλείο της Εστίας, Αθήνα 2011.
- Enzo Traverso, *Les Juifs et l'Allemagne, de la symbiose judéo-allemande à la mémoire d'Auschwitz*, La Découverte, Paris 1992.
- Enzo Traverso, *La Violence nazie : Essai de généalogie historique*, La Fabrique, Paris 2002 [=Οι ρίζες της ναζιστικής βίας, *Μια ευρωπαϊκή γενεαλογία*, μετάφραση Νίκος Κούρκουλος, Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, Αθήνα 2013].

- Χάγκεν Φλάισερ, *Οι πόλεμοι της μνήμης. Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος στη δημόσια ιστορία*, Νεφέλη, Αθήνα 2008.
- Δημήτρης Ψαρράς, *Το μπεστ σέλερ του μίσους. Τα «Πρωτόκολλα των σοφών της Σιών» στην Ελλάδα, 1920-2013*, Πόλις, Αθήνα 2013.
- Jeannine Verdès-Leroux, *Scandale financier et Antisémitisme catholique. Le Krach de l'Union générale*, Παρίσι, Ed. du Centurion, 1969.
- Eugen Weber, *L'Action Française*, Παρίσι, Stock, 1962 [μτφρ από τα αγγλικά *Action Francaise: Royalism and Reaction in Twentieth-Century France*, Stanford University Press, 1962].

ΙΣΤΟΡΙΑ, ΜΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

HISTORY, A SOCIAL SCIENCE

CONTEMPORARY HISTORIOGRAPHICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES

(ΜΑΝΔΥΛΑΡΑ ΑΝΝΑ)

Γενικές επισημάνσεις – Σκοπός του σεμιναρίου

Τα τελευταία τριάντα, τουλάχιστον, χρόνια, η ιστορία - όπως κάθε ζωντανή επιστήμη - επανεξετάζει τα επιστημολογικά θεμέλια του κλάδου της σε σχέση με νέα προβλήματα των μελετώμενων κοινωνιών, τα οποία οδηγούν σε αναθεώρηση του ιστορικού έργου: αναδεικνύονται, έτσι, νέοι τρόποι προσέγγισης των ζητημάτων, αλλά και νέα αντικείμενα έρευνας. Το κλίμα, το σώμα, ο μύθος, η γιορτή, η νοοτροπία, οι νέοι, η κινηματογραφική εικόνα, οι σφυγμομετρήσεις της κοινής γνώμης, το βιβλίο, τα εδέσματα, οι ασθένειες, ο θάνατος, οι τεχνικές, είναι μόνο μερικά από τα νέα πεδία έρευνας της παγκόσμιας ιστοριογραφικής παραγωγής. Ανάλογο είναι το ενδιαφέρον για νέες ιστορικές μεθόδους και για νέες αρχειακές πηγές ή για την διαμόρφωση μίας νέας οπτικής στη διευρεύνηση γνωστού αρχειακού υλικού. Τέλος, η ιστορία ενδιαφέρεται όλο και περισσότερο για τον «εαυτό» της, δηλαδή για την ιστορία της ιστορίας, αλλά και για τον «παραγωγό» της τον ίδιο τον ιστορικό, ο οποίος, όπως σημειώνουν, οι Ζακ Λε Γκοφ και Πιερ Νορά «όντας μάστορας στη δουλειά του (ο Marc Bloch το θεώρησε κανόνα), είναι πάντα πάρα πολύ – κι όχι απλώς όσο χρειάζεται – ένας άνθρωπος της τέχνης».

Το σεμινάριο θα μελετήσει τις σημαντικότερες ιστοριογραφικές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις του 20ού αιώνα, τους μετασχηματισμούς, δηλαδή, των ιστορικών σπουδών, όχι μόνο ως εσωτερικές διεργασίες της ιστορικής επιστήμης, αλλά και σε σχέση με τις ευρύτερες κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές και πολιτισμικές εξελίξεις. Θα μας απασχολήσουν η κοινωνική ιστορία, η οικονομική ιστορία, οι μετασχηματισμοί της μαρξιστικής ιστοριογραφίας, η περίφημη σχολή των Annales, η ποσοτική και η σειραϊκή ιστορία, η μικροϊστορία, η ιστορία των επιχειρήσεων και των επιχειρηματιών, η κλειομετρία (ή νέα οικονομική ιστορία), η νέα πολιτισμική ιστορία, η ανθρωπολογική προβληματική, η γλωσσική «στροφή» κ.λπ.

Σε ένα δεύτερο, αλλά σημαντικότερο, επίπεδο, το σεμινάριο θα φέρει σε επαφή τους φοιτητές με έναν μεγάλο αριθμό ψηφιοποιημένων αρχείων της Ελλάδας και της Ευρώπης, ώστε να εξοικειωθούν με την χρήση και την ιστορική ανάλυση διαφορετικών πρωτογενών πηγών. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, θα παρουσιασθούν ενδιαφέρουσες παρεμβάσεις ιστορικών και αρχειονόμων από την πρόσφατη

διημερίδα «Αρχεία και πολιτικές για την ιστορική έρευνα», την οποία διοργάνωσε ο Τομέας Ιστορίας Νεότερων Χρόνων, με το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Νεότερος και Σύγχρονος Κόσμος: Ιστορία, Λαογραφία, Ανθρωπολογία», του Πανεπιστημίου μας.

Πεδία Διαλέξεων

1. Η ανάδειξη της ιστορίας σε επαγγελματικό κλάδο κατά τον 19ο αιώνα - Η «αρχαιολογία» της Οικονομικής Ιστορίας και οι μεγάλοι στοχαστές
2. Η Οικονομική Κρίση του 1930 και η σύγχρονη Οικονομική Ιστορία - Η σχολή των Annales και η Μαρξιστική Κριτική
3. Η Ποσοτική Ιστορία ή μια Ιστορία των Σειρών - Η Ιστορία των Επιχειρήσεων και των Επιχειρηματιών
4. Η Ιστορική Κοινωνική Επιστήμη και η Μικροϊστορία
5. Η Κλειομετρία ή Νέα Οικονομική Ιστορία - Η «Παν-Ευρωπαϊκή» προσέγγιση της Οικονομικής Ιστορίας
6. Η νέα Πολιτισμική Ιστορία
7. Η ανθρωπολογική προβληματική
8. Η πρόκληση του μεταμοντερνισμού και η γλωσσική «στροφή»
9. Όψεις της Ελληνικής Ιστοριογραφίας κατά τον 19ο και τον 20ό αιώνα: «να διασώσουμε την Ιστορία από το Έθνος»;
10. Αρχεία και Πολιτικές για την ιστορική έρευνα 1
11. Αρχεία και Πολιτικές για την ιστορική έρευνα 2
12. Αρχεία και Πολιτικές για την ιστορική έρευνα 3
13. Αρχεία και Πολιτικές για την ιστορική έρευνα 4

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- Ζακ Λε Γκοφ – Πιερ Νορά, *Το έργο της Ιστορίας*, Εκδόσεις Ράππα, Αθήνα 1981, τόμος Α, Β, Γ.
- Francois Dosse, *Η Ιστορία σε Ψίχουλα. Από τα Annales στη «Νέα Ιστορία»*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1993.
- Γκέοργκ Ίγκερς, *Νέες Κατευθύνσεις στην Ευρωπαϊκή Ιστοριογραφία*, Εκδόσεις Γνώση, Αθήνα 1991.
- Γκέοργκ Ίγκερς, *Η Ιστοριογραφία στον 20ό αιώνα*, Εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 2006.
- Carlo Cipolla, *Between Two Cultures. An Introduction to Economic History*, Norton & Company, New York-London 1991.
- Άννα Μανδυλαρά, *Η διπλή ζωή της Οικονομικής Ιστορίας. Θέματα Ευρωπαϊκής Ιστοριογραφίας*, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα 2008.
- *Αρχεία και πολιτικές για την ιστορική έρευνα*, Πρακτικά επιστημονικής διημερίδας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, (υπό έκδοση)
- White, Hayden. 1973. *Metahistory. The Historical Imagination in Nineteenth Century Europe*. Βαλτιμόρη και Λονδίνο: The Johns Hopkins University Press.
- Williams, Raymond. 1994. *Κουλτούρα και ιστορία*, μτφρ. Βενετία Αποστολίδου. Αθήνα: Γνώση.

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΩΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΠΗΓΗΣ

CINEMA AND HISTORY: METHODOLOGY AND USE OF THE IMAGE AS A HISTORICAL SOURCE

(ΦΛΙΤΟΥΡΗΣ ΛΑΜΠΡΟΣ)

Στο σεμινάριο εξετάζεται η καθιέρωση της εικόνας και ειδικότερα της κινηματογραφικής ως πηγή της ιστορίας. Στόχος να διερευνηθούν οι μεθοδολογικοί άξονες χρήσης του κινηματογράφου (μυθοπλασίας και τεκμηρίου) ως καταγραφείς, συντηρητές και διαμορφωτές των ιστορικών γεγονότων και της ιστορικής μνήμης. Θα επιχειρηθεί μια προσέγγιση και στο φαινόμενο συγκρότησης της λεγόμενης «δημόσιας ιστορίας» μέσω της κινηματογραφικής γραφής. Η οργάνωση των σεμιναρίων θα γίνει με άξονα την μελέτη εμβληματικών ταινιών, κινηματογραφικών σχολών, ενώ ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στην ιστοριογραφική παραγωγή που εξετάζει την σχέση της κινηματογραφικής γραφής και της ιστορίας.

Πεδία Διαλέξεων

1. Εισαγωγή- περιοδολόγηση- προβλήματα και προκλήσεις της έρευνας
2. Η Ιστορία και ο κινηματογράφος: η δύσκολη συνύπαρξη και η ιστοριογραφία
3. Από την ανακάλυψη της φωτογραφίας στους αδερφούς Lumière
4. Από την αναπαράσταση του Μύθου στην ανακάλυψη της σύγχρονης προπαγάνδας
5. Ο Μεγάλος Πόλεμος και οι αναπαραστάσεις του
6. Η Επανάσταση του 1917 στον κινηματογράφο
7. Προπαγάνδα και κινηματογράφος την εποχή των ολοκληρωτισμών
8. Το αμερικανικό όνειρο και η πολιτισμική κυριαρχία του Χόλυγουντ
9. Από τις εθνικές κινηματογραφίες στις εθνικές ιστορίες
10. Ο κινηματογράφος της γειτονιάς: η πόλη, η μητρόπολη, η μεγαλούπολη
11. Ο κινηματογράφος της γειτονιάς: ο μετανάστης, ο πρόσφυγας, ο περιθωριακός
12. Η Ιστορία στον ελληνικό κινηματογράφο
13. Συμπεράσματα

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Marc Ferro, *Ιστορία και κινηματογράφος*, μτφ. Π.Μαρκέτου, Μεταίχμιο Αθήνα 2002
- Paul Virilio, *Πόλεμος και κινηματογράφος*, μτφ. Τ.Δημητρούλια, Μεταίχμιο, Αθήνα 2003
- P.Burke, , *Αυτοψία. Οι χρήσεις των εικόνων ως ιστορικών μαρτυριών*, μτφ. Α. Ανδρέου, Μεταίχμιο, Αθήνα 2003
- P.Sorlin, *Ευρωπαϊκός Κινηματογράφος, Ευρωπαϊκές Κοινωνίες, 1939-1990*, μτφ.Έ.Λατίφη, Νεφέλη, Αθήνα 2004
- D.Chansel, *Europe on screen-cinema and the teaching of history*, Council of Europe Publishing, Στρασβούργο, 2001
- Hagen Fleischer, *Οι πόλεμοι της μνήμης. Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος στη δημόσια ιστορία*, Νεφέλη Αθήνα, 2008

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΟΛΗΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ (19ΟΣ - ΑΡΧΕΣ 20ΟΥ ΑΙ.)

ISSUES OF DELINQUENCY AND CRIME SUPPRESSION IN THE GREEK STATE (19TH - EARLY 20TH CENTURY).

(ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ)

Περιγραφή μαθήματος

Αντικείμενο του μαθήματος είναι να καταγράψει και να ερμηνεύσει τα παραβατικά φαινόμενα από την ίδρυση του ελληνικού κράτους έως περίπου τη βενιζελική τετραετία του 1928-1932. Άλλωστε, αυτά με βασικότερο τη ληστεία επηρέασαν σημαντικά την καθημερινότητα των πολιτών και τη λειτουργία του δημόσιου βίου και αφετέρου συνδέθηκαν με τις μορφές κοινωνικής δράσης της περιόδου και του τύπου. Βασικές εκφάνσεις του φαινομένου αποτέλεσαν οι δολοφονίες, οι εκβιασμοί, οι ζωοκλοπές, οι απαγωγές και οι αιχμαλωσίες προσώπων για την απελευθέρωση των οποίων απαιτήθηκαν υψηλά χρηματικά ποσά. Πρέπει να επισημανθεί ότι αναπτύχθηκε και ένα πλέγμα πελατειακών σχέσεων μεταξύ των παραβατών και των πολιτικών στελεχών με αποτέλεσμα τα αντίστοιχα φαινόμενα να σημειώσουν έξαρση.

Σκοπός του μαθήματος, με την βοήθεια των ιστορικών τεκμηρίων και γενικότερα των πηγών, είναι να απαντήσει σε ουσιαστικά ερωτήματα, όπως τις πτυχές της κοινωνικής ζωής που επηρεάστηκαν από τα παραβατικά φαινόμενα, τις συνέπειες των φαινομένων αλλά και των μεθόδων καταστολής του καθώς και το κατά πόσον τα προβλήματα του νεοσύστατου ελληνικού κράτους συνέβαλαν στην έξαρση των φαινομένων.

Ενδεικτική βιβλιογραφία:

- Έφη Αβδελά, *Δια λόγους τιμής, Βία, συναισθήματα και αξίες σε μια μετεμφυλιακή Ελλάδα*, Αθήνα 2002.
- Έφη Αβδελά, «*Νέοι εν κινδύνω*», *Επιτήρηση, αναμόρφωση και δικαιοσύνη ανηλίκων μετά τον πόλεμο*, Αθήνα 2013.
- Νικόλαος Α. Αναστασοπουλος, *Παραβατικές συμπεριφορές και καταστολή στην Ελλάδα κατά τον Μεσοπόλεμο: το παράδειγμα του Νομού Ιωαννίνων*, Ιωάννινα 2012 (2 τόμοι).
- Νικόλαος Α. Αναστασόπουλος, *Η ληστεία στο ελληνικό κράτος (μέσα 19ου- αρχές 20ού αι.)*, Αθήνα 2018.
- Πολυμέρης Βόγλης, *Η εμπειρία της φυλακής και της εξορίας, οι πολιτικοί κρατούμενοι στον εμφύλιο πόλεμο*, Αθήνα 2002.
- Τάσος Βουρνάς, *Τα φοβερά ντοκουμέντα. Η σφαγή στο Δήλεσι, Αγγλοκρατία και Ληστοκρατία*, Αθήνα 1980.
- Μάρκος Α. Γκιόλιας, *Παραδοσιακό δίκαιο και οικονομία του τσελιγκάτου*, Αθήνα 2004.
- Στάθης Δαμιανάκος, *Παράδοση ανταρσίας και λαϊκός πολιτισμός*, Αθήνα 1997.
- Χρήστος Α. Δερμεντζόπουλος, *Το ληστρικό μυθιστόρημα στην Ελλάδα, μύθοι - παραστάσεις - ιδεολογία*, Αθήνα χ.χ.
- Γιώργος Αθ. Ζαχαρίου, *Η ληστεία στη Θεσσαλία (1750-1931)*, Βόλος 1997.
- Νίκος Θεοτοκάς - Νίκος Κοταρίδης, *Η οικονομία της βίας, Παραδοσιακές και νεωτερικές εξουσίες στην Ελλάδα του 19ου αιώνα*, Αθήνα 2006.

- Ακρίτας Καϊδατζής, *Ο δικαστικός έλεγχος των νόμων στην Ελλάδα 1844 - 1935*, Αθήνα 2015.
- Ιωάννης Σ. Κολιόπουλος, *Η ληστεία στην Ελλάδα (19ος αι.). Περί λύχνων αφάς*, Θεσσαλονίκη 1996 (πρόκειται για επανέκδοση του: *Ληστές, η κεντρική Ελλάδα στα μέσα του 19ου αιώνα*, Αθήνα 1979).
- Νέστωρ Κουράκης, *Ποινική καταστολή μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος*, Αθήνα 2009.
- Κώστας Κωστής, *«Τα κακομαθημένα παιδιά της Ιστορίας». Η διαμόρφωση του νεοελληνικού κράτους 18ος-21ος αιώνας*, Αθήνα 2014.
- Ρίκα Μπενβενίστε, *Η ποινική καταστολή της νεανικής εγκληματικότητας τον 19ο αιώνα (1833-1911)*, Αθήνα / Κομοτηνή 1994.
- Θεόδωρος Α. Νημάς, *«Η ληστοκρατία στη Βορειοδυτική Θεσσαλία από την απελευθέρωσή της (1881) έως το 1930 περίπου»*, *Τρικαλινά*, τόμ. 20, Τρίκαλα 2000, σσ. 181-268.
- Γεώργιος Β. Νικολάου, *«Η κατάσταση στην περιοχή Τρικάλων τη δεκαετία 1867-1877 με βάση ανέκδοτα έγγραφα του γαλλικού προξενικού πρακτορείου Λάρισας και του υποπροξενείου Βόλου»*, *Τρικαλινά*, τόμ. 23, Τρίκαλα 2003, σσ. 167-184.
- Παναγιώτης Στάθης, *Κρατική επιβολή και εσωτερική ασφάλεια στην Ελλάδα του 19ου αιώνα (1833- 1864)*, διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 1999.
- Διονύσης Τζάκης, *«Ένοπλοι στην ελληνοτουρκική μεθόριο στα μέσα του 19ου αιώνα. Τα όρια των αρματολικιών και τα σύνορα των κρατών»*, *Δοκιμές*, τχ. 4 (φθινόπωρο 1996), σσ. 8-37.
- Βαγγέλης Τζούκας, *«Κράτος, καταστολή και τοπικές κοινωνίες στο Μεσοπόλεμο. Η ληστεία στην Ήπειρο»*, *Π Ελλάδα στο Μεσοπόλεμο* (επιμ. Ε. Αβδελά, Ρ. Αλβανός, Δ. Κουσουρή, Μ. Χαραλαμπίδης), Αθήνα 2017, σσ. 133-149.
- Άγγελος Τσιγκρής, *Το έγκλημα της ανθρωποκτονίας στην Ελλάδα*, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2002.

ΞΕΝΟΙ ΤΑΞΙΔΙΩΤΕΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ (17⁰² – ΑΡΧΕΣ 19^{0Y} ΑΙ.): ΟΙ ΠΡΟΣΛΗΨΕΙΣ ΕΝΟΣ «ΑΛΛΟΥ ΚΟΣΜΟΥ»

FOREIGN TRAVELERS IN GREECE (17TH – EARLY 19TH CENTURY): THE PERCEPTIONS OF AN "OTHER WORLD"

(ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ)

Περιγραφή μαθήματος:

Τα κείμενα που μας άφησαν οι ξένοι ταξιδιώτες που περιηγήθηκαν τον ελληνικό χώρο από τον 15^ο ως τον 19^ο αιώνα συνιστούν μία πολύ σημαντική δευτερογενή πηγή για τη μακρά περίοδο της οθωμανικής και της βενετικής κυριαρχίας, καθώς και για τις πρώτες δεκαετίες της ιστορίας του νεοελληνικού κράτους· όλο και περισσότερο δε όσοι χρησιμοποιούν τα περιηγητικά έργα αναζητούν σ' αυτά το ρόλο που έπαιξαν στη δημιουργία των συλλογικών νοοτροπιών και όχι απλά την πληροφοριακή τους εκμετάλλευση. Τις τελευταίες δε δεκαετίες παρατηρείται ένα εντονότερο ενδιαφέρον των μελετητών της Κοινωνικής και Οικονομικής Ιστορίας, της Ιστορικής Δημογραφίας και Γεωγραφίας, της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και άλλων επιστημών γι' αυτά τα κείμενα που θεωρούνται μία ανεξάντλητη πηγή πληροφοριών για τις εν λόγω περιόδους. Από ορισμένους όμως μελετητές ασκήθηκε στα ταξιδιωτικά κείμενα μία έντονη κριτική. Κατ' αυτούς, οι περιηγητές, θεωρούμενοι ως «αυτόπτες μάρτυρες», χρεώνονται, σε μεγάλο βαθμό, τη

διαμόρφωση πλασματικών εικόνων για τις χώρες που επισκέφθηκαν, δηλαδή εικόνων οι οποίες δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. Πράγματι, η σύγχρονη έρευνα εντόπισε σε αρκετά περιηγητικά έργα παραποιημένες αποτυπώσεις του χώρου που επισκέφθηκαν, επαναλήψεις στερεότυπων εικόνων, προκαταλήψεις, καθώς και σκόπιμες παρασιωπήσεις, οι οποίες αλλοιώνουν, εν πολλοίς, την εικόνα των χωρών που επισκέφθηκαν και των ιστορικών γεγονότων που συνέβησαν σ' αυτές. Αυτές όμως οι ενστάσεις δεν μειώνουν την αξία των περιηγητικών κειμένων ως ιστορικής πηγής, εφόσον υπάρχει πάντα μία αντικειμενική πραγματικότητα, ένας συγκεκριμένος τόπος (με τον οικισμένο χώρο, τους καλλιεργημένους αγρούς, τα δάση κλπ.) και ένα συγκεκριμένο ιστορικό παρελθόν ως πεδίο παρατήρησης των περιηγητών. Το ζητούμενο για τον ερευνητή είναι να διακριβώσει τι επέλεξε ο καθένας από αυτούς να καταγράψει ή να αγνοήσει, να εξωραΐσει ή να παραποιήσει. Οι περισσότεροι περιηγητές του 17^{ου} και του 18^{ου} αι. είναι περαστικοί ταξιδιώτες από τον ελληνικό χώρο και ενδιαφέρονται, κυρίως, για την αρχαία Ελλάδα και τα μνημεία της· ιδίως οι δεύτεροι. Μας δίνουν όμως και σημαντικές πληροφορίες για τον σύγχρονό τους τουρκοκρατούμενο Ελληνισμό. Προς τα τέλη του 18^{ου} αι., και ιδίως με την είσοδο στον 19^ο αι., διαμορφώνεται ένα νέο είδος περιηγητών που επισκέπτονται σχεδόν αποκλειστικά την Ελλάδα και δεν είναι απλά περαστικοί ταξιδιώτες, όπως πριν. Το ενδιαφέρον τους στρέφεται τώρα και προς την ενδοχώρα, που αποτελούσε για αιώνες απροσπέλαστο, σχεδόν άγνωστο, χώρο. Όπως δε παρατηρεί ο Κ. Θ. Δημαράς, ο Νέος Ελληνισμός θα παίξει από δω και μπρος έναν ξεχωριστό ρόλο, η σημασία του οποίου θα γίνεται όλο και μεγαλύτερη όσο θα πολλαπλασιάζονται οι αφορμές των επαφών μαζί του. Τώρα ο περιηγητής-συγγραφέας είναι αντιμέτωπος με τη σύγχρονή του Ελλάδα.

Ύστερα από μία εισαγωγή στο περιηγητικό φαινόμενο, ειδικά στον ελληνικό χώρο (ιδίως από τον 17^ο ως τις αρχές του 19^{ου} αιώνα), στις εκδόσεις των περιηγητικών έργων και στις βασικές σχετικές μελέτες, θα ασχοληθούμε, επιλεκτικά, με ορισμένα από τα πιο αντιπροσωπευτικά περιηγητικά κείμενα της εν λόγω περιόδου (Richard, De Dreux, Olivier, Scrofani, Bartholdy, Gell, Holland, Leake, Rouqueville κ. ά.), από το πρωτότυπο ή από μεταφράσεις, προκειμένου να δούμε πως μελετάμε ως ιστορικοί αυτά τα κείμενα, τι είδους πληροφορίες μπορούμε να αντλήσουμε από αυτά για την κοινωνία και την οικονομία, καθώς και για τη νοοτροπία των ανθρώπων αυτής της περιόδου, για τους κοινούς τους τόπους κλπ. Στόχος μας, επίσης, είναι η δημιουργία μίας βάσης δεδομένων με τα βασικά στοιχεία για τα ταξιδιωτικά έργα αυτής της περιόδου, το οποίο θα καταθέσουμε σε ηλεκτρονική και έντυπη μορφή στη Βιβλιοθήκη του Τομέα μας και στην Κεντρική Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου. Στο πλαίσιο του σεμιναρίου, κάθε φοιτητής ή φοιτήτρια –εκτός από τη γραπτή εργασία (25-30 σελ.)- θα αναλάβει να παρουσιάσει ένα περιηγητικό κείμενο ή ορισμένα αποσπάσματά του και θα ακολουθεί συζήτηση πάνω σ' αυτό.

Επιλεγμένη βασική βιβλιογραφία (κυρίως ελληνόγλωσσα)

- Angelomatis - Tsougarakis Helen, *The eve of the Greek revival. British Travellers' perceptions of early nineteenth-century Greece*, ed. Routledge, Λονδίνο-Νέα Υόρκη 1990.

(Εξαιρετική παρουσίαση της εικόνας που δίνουν για την κοινωνικο-οικονομική κατάσταση του ελληνικού χώρου οι ξένοι ταξιδιώτες στις αρχές του 19ου αιώνα).

- Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη Ελένη, «Περιηγητικά χειρόγραφα» στο Λουκία Δρούλια (επιμ.), *Περιηγητικά θέματα, υποδομές και προσεγγίσεις*, ΚΝΕ/ΕΙΕ.
- Αυγουστίνου Όλγα, *Ιδανικά ταξίδια. Η Ελλάδα στη γαλλική ταξιδιωτική λογοτεχνία, 1550-1821*, εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα 2003 (αγγλική έκδοση Βαλτιμόρη-Λονδίνο 1994). (Πολύ βασική μελέτη, ιδίως τα κεφάλαια Ε'-ΙΑ' για τα μαθήματά μας).
- Βιγγοπούλου Ιόλη, «Ταξιδιώτες το 19ο αιώνα: ένα πολύμορφο αφήγημα», στο Β. Παναγιωτόπουλος (επιμ.), *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, 1770-2000*, τ. 5, Αθήνα 2003, σ. 385-398. (Μια σύντομη και κατατοπιστική εικόνα για τους ταξιδιώτες του 19ου αι. από την καλύτερη Ελληνίδα ιστορικό πάνω στην ταξιδιωτική φιλολογία).
- Βουραζέλη Ελένη, *Ο βίος του ελληνικού λαού κατά την τουρκοκρατίαν, επί τη βάσει των ξένων περιηγητών*, τεύχος Α', Αθήνα 1939 (παλαιό αλλά χρήσιμο έργο).
- Γιακωβάκη Νάσια, *Ευρώπη μέσω Ελλάδας. Μια καμπή στην ευρωπαϊκή αυτοσυνείδηση, 17ος-18ος αιώνας*, Εστία, Αθήνα 2006. (Σ' αυτή τη μελέτη εξετάζεται η σχέση μεταξύ της ευρωπαϊκής αυτοσυνειδησίας και της αναφοράς στην αρχαία Ελλάδα).
- Δημαράς Κων. Θ., «Επιλεγόμενα», στο Λουκία Δρούλια, κ.ά., *Περιηγητές στον ελληνικό χώρο*, Αθήνα 1968. (Καίριες παρατηρήσεις από έναν μεγάλο νεοελληνιστή).
- Δρούλια Λουκία, Αικατερίνη Κουμαριανού, Εμμανουήλ Ν. Φραγκίσκος, Παναγιώτης Μουλλάς, Γεώργιος Π. Σαββίδης, Άλκης Αγγέλου, *Περιηγήσεις στον ελληνικό χώρο, επιλεγόμενα* Κ.Θ.Δημαράς, Αθήνα, 1968, σ. 27-48, 69-87.
- Elsner Jas & Joan - Paus Rubies (επιμ.), *Voyages and Visions. Towards a Cultural History of Travel*, Λονδίνο 1999. (Η αγγλοσαξωνική ματιά σ' αυτό το ζήτημα).
- Estelman Frank, Moussa Serga & Wolfzettel (επιμ.), *Voyageuses européennes au XIXe siècle*, Παρίσι 2012. (Αναδεικνύει τη συμβολή των γυναικών στην ταξιδιωτική περιπέτεια).
- Jorga Nikolai, *Les voyageurs français dans l'Orient européen*, Παρίσι 1928.
- (Μία πολύ καλή εισαγωγή για τους Γάλλους ταξιδιώτες στην Ανατολική Ευρώπη).
- Lovinesco Eugène, *Les voyageurs français en Grèce au XIXe s. (1800-1900)*, Παρίσι 1909.
- (Απαραίτητο βοήθημα για τους Γάλλους ταξιδιώτες στην Ελλάδα τον 19ο αιώνα).
- Malakis Emile, *French Travellers in Greece (1770-1820). An Early Phase of French Philhellenism*, Φιλαδέλφεια 1925.
- Μουλλάς Παναγιώτης, «Ρομαντικοί προσκυνητές: Chateaubriand (1806) και Lamartine (1832)», *Εποχές* τχ. 42 (Οκτ. 1966), σ. 378-391.

- Morphopoulos P., *L'image de la Grèce chez les voyageurs français*, Βαλτιμόρη 1947.
- (Βασικό για την εικόνα που σχημάτισαν για τους Έλληνες οι Γάλλοι ταξιδιώτες).
- Nikolaidis Dimitri, *D' une Grèce à l' autre. Représantation des Grecs modernes par la France révolutionnaire*, éd. Les Belles Lettres, Παρίσι 1992 [και ελληνική μετάφραση]
- (Η εικόνα για τους Έλληνες μέσα από αναφορές Γάλλων προξένων και ταξιδιωτών μετά τη Γαλλική Επανάσταση).
- Saïd Edward, *Orientalism*, Νέα Υόρκη 1979 (ελλ. μετάφρ., *Οριενταλισμός*, Αθήνα 1996).
- (Μελέτη με μεγάλη απήχηση. Ο Σαΐντ επιχειρεί να δείξει τις προκαταλήψεις των Ευρωπαίων ταξιδιωτών σε βάρος των Αράβων και των Οθωμανών).
- Σιμόπουλος Κυριάκος, *Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα*, τ. Β' - Γ2 (1700-1821), δ' και ε' έκδοση, Αθήνα 1984-1985. (Απαραίτητο βοήθημα για το σεμινάριό μας (οι τόμοι Β', Γ1 και Γ2 (1700-1821). Παραθέτει βιογραφικά των ταξιδιωτών και κάνει κριτική παρουσίαση του κάθε ταξιδιωτικού με χρήση πολλών αποσπασμάτων και χρήση και άλλων πηγών).
- Τόλιας Γιώργος, «Προσλήψεις και εικόνες της Ελλάδας, 1420-1820», *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 8 *Ο Ελληνισμός υπό ξένη κυριαρχία 1453-1821*, Δομή, Αθήνα χ.χ., σ. 455-501.
- (Πολύ ωραίες παρατηρήσεις για την προσφορά των ταξιδιωτικών κειμένων).
- Τσιγκάκου Φανή-Μαρία, *Ανακαλύπτοντας την Ελλάδα. Ζωγράφοι και περιηγητές του 19ου αιώνα*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1981 (Εξαιρετική παρουσίαση της προσφοράς των περιηγητών-ζωγράφων).
- Vingoroulou Ioli, *Le monde grec vu par les voyageurs du XVIe siècle*, Institut de Recherches Néohelléniques / Fondation Nationale de Recherches Scientifiques, Athènes 2004. (Βασική μελέτη, αλλά για προγενέστερο αιώνα, τον 16ο).
- Φραγκίσκος Εμμαμούηλ, «Δύο κατήγοροι του γένους: C. De Pauw (1788) και J. S. Bartholdy (1805)», περ. *Εποχές* τεύχ. 41 (Σεπτ. 1966), σ. 285-296.
- Χατζηπαναγιώτη Ήλια «Τυπολογία ταξιδιωτικής φιλολογίας», στο Λουκία Δρούλια (επιμ.), *Περιηγητικά θέματα, υποδομές και προσεγγίσεις*, ΚΝΕ/ΕΙΕ.
- Χατζηπαναγιώτη - Sangmeister Ήλια (επιμ.), *Ταξίδι, γραφή, αναπαράσταση. Μελέτες για την ταξιδιωτική γραμματεία του 18ου αιώνα*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2015.
- Yérassimos Stéphane, *Voyageurs dans l'Empire Ottoman (XIVe--XVIe siècles). Bibliographie, itinéraires et inventaire des lieux habités* [Publication de la Societé Turque d' Histoire, Série VII, No 117], Άγκυρα 1991.
- Επίσης, διάφορες ψηφιοποιημένες συλλογές και ιστοσελίδες (Myriades κ.ά.). Το Ίδρυμα Λασκαρίδη έχει ψηφιοποιήσει, θεματικά, εικόνες από ταξιδιωτικά έργα.
- Η καλύτερη συλλογή ταξιδιωτικών κειμένων (μία από τις καλύτερες του κόσμου) είναι αυτή της Γενναδείου Βιβλιοθήκης στην Αθήνα.

- Αρκετά καλή συλλογή ταξιδιωτικών κειμένων σε ηλεκτρονική μορφή διαθέτει η Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη Ρεθύμνου (στην ιστοσελίδα Αριάδνη).
- Στην Κεντρική Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου μας υπάρχουν ορισμένα ταξιδιωτικά έργα και σχετικές μελέτες στον ημιόροφο (ράφια, κωδ. 914).

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ

(ΝΙΤΣΙΑΚΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ)

Περίληψη

Το μάθημα-σεμινάριο ασχολείται με την εξέλιξη των ιδεών και την ανάπτυξη των βασικών θεωρητικών ρευμάτων στο χώρο της Λαογραφίας και της Ανθρωπολογίας από τη γένεσή τους μέχρι σήμερα. Παράλληλα παρουσιάζονται οι ανάλογες μεθοδολογικές εξελίξεις με αναφορά σε συγκεκριμένα παραδείγματα. Έμφαση δίνεται στις σύγχρονες ανθρωπολογικές προσεγγίσεις με εφαρμογές στην επιτόπια εθνογραφική έρευνα με συμμετοχική παρατήρηση. Πραγματοποιείται επίσης μία πενήνήμερη αποστολή σε χωριά της Ελλάδας ή της Αλβανίας, με σκοπό την άσκηση των φοιτητών στην επιτόπια έρευνα. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στο πλαίσιο συλλογικών και ατομικών εργασιών.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Michael Herzfeld, Πάλι δικά μας. Λαογραφία, ιδεολογία και η διαμόρφωση της σύγχρονης Ελλάδας, Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2002
- Δήμητρα Γκέφου-Μαδιανού, Πολιτισμός και Εθνογραφία, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1999
- Philip Smith, Πολιτισμική Θεωρία, Κριτική, Αθήνα, 2006
- Pertti J. Anttonen, Η παράδοση μέσα από τη νεωτερικότητα. Μεταμοντερνισμός και έθνος-κράτος στην επιστήμη της Λαογραφίας, Πατάκης, Αθήνα, 2018
- Β. Νιτσιάκος- Π. Ποτηρόπουλος (επιμ.), Λαογραφία και Ανθρωπολογία, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2018
- Cl. Geertz, Η ερμηνεία των πολιτισμών, Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2003
- Άννα Λυδάκη, Ποιοτικές μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας, Καστανιώτης, 2012
- Jean Corrans, Η επιτόπια εθνολογική έρευνα, Gutenberg, Αθήνα, 2004

ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ ΚΑΙ ΑΡΧΕΙΑ

(ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ ΜΑΡΙΛΕΝΑ)

Περίληψη μαθήματος:

Μεταπτυχιακό σεμινάριο με ερευνητικό και διαδραστικό χαρακτήρα, όπου η εθνογραφική έρευνα πεδίου και τα εθνογραφικά-λαογραφικά αρχεία παρουσιάζονται μέσα από τη δυναμική της συμπληρωματικότητάς τους στη μελέτη του λεγόμενου λαϊκού πολιτισμού. Αντικείμενο των παραδόσεων αποτελούν, αφενός, η ιστορία της ελληνικής λαογραφίας στα εθνικά και διεθνή της συμφραζόμενα με την οργάνωση των λαογραφικών αρχείων γενικότερα στην Ευρώπη, και, αφετέρου, παρουσιάζεται η μεθοδολογική συμβολή των κοινωνικών επιστημών στη διεξαγωγή της έρευνας πεδίου. Παράλληλα με τις αναφορές στην ιστορία της ελληνικής λαογραφίας και την ανασκόπηση βασικών «στιγμών» της

ανθρωπολογικής θεωρίας, οι φοιτητές διεξάγουν τη δική τους έρευνα, είτε στο πεδίο είτε στο αρχείο, και ενημερώνουν το μάθημα καταθέτοντας τη δική τους εμπειρία και αποκτώμενη γνώση. Η συμμετοχή τους στο μάθημα ολοκληρώνεται με τη συνολική παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνάς τους, και αξιολογούνται μετά την παράδοση της σχετικής γραπτής εργασίας.

Κύριος μαθησιακός στόχος του σεμιναρίου, είναι η ολοκλήρωση μίας ερευνητικής πρότασης από τον αρχικό σχεδιασμό της έως την παρουσίαση των αποτελεσμάτων της.

Σύνοψη ενδεικτικής βιβλιογραφίας

- Bryman Alan, *Μέθοδοι Κοινωνικής Έρευνας*, Gutenberg, Αθήνα 2017.
- Γκέφου - Μαδιανού Δήμητρα, *Πολιτισμός και Εθνογραφία: από τον εθνογραφικό ρεαλισμό στην πολιτισμική κριτική*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2011.
- Λυδάκη Άννα, *Ποιοτικές μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας*, Καστανιώτης, Αθήνα 2001.
- Μέγας Γεώργιος, «Ζητήματα Ελληνικής Λαογραφίας», Ανάτυπον εκ της *Επετηρίδος του Λαογραφικού Αρχείου* 1939, Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 1975.
- Νιτσιάκος & Ποτηρόπουλος (επιμ.), *Λαογραφία και Ανθρωπολογία - μια συμβολή στο διάλογο*, Σιδέρης, Αθήνα 2018.
- Σπυριδάκης Γ.Κ., «Οδηγία προς Συλλογήν Λαογραφικής Ύλης», Ανάτυπον εκ της *Επετηρίδος του Λαογραφικού Αρχείου* - τόμος 13&14 (1960-1961), Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 1962.
- Φίλιας Βασίλης (επιμ.), *Εισαγωγή στη μεθοδολογία και τις τεχνικές των κοινωνικών ερευνών*, Σπουδαστήριο κοινωνιολογίας ΠΑΣΠΕ & Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Gutenberg, Αθήνα 1977.

ΜΟΥΣΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ ΚΑΙ 'ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ' (ΓΙΩΡΓΙΟΣ ΚΟΚΚΩΝΗΣ)

Περίληψη

Από την εποχή που τα μουσικά όργανα εισχωρούν στις μουσικές πραγματώσεις του δημοτικού, που πριν εκφράζεται μόνο φωνητικά, διαμορφώνονται νέες συνθήκες επιτέλεσής του, καθώς και νέες σχέσεις μεταξύ μουσικών (επαγγελματιών ή μη) και 'ακροατών'. Οι δεύτεροι, μέσω του χορού κυρίως, συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωση τόσο των συνθηκών επιτέλεσης, όσο και διαχείρισης ταυτοτήτων εντός ενός δυναμικού και ιδιαιτέρως ρευστού πλαισίου πολιτισμικών πρακτικών. Οι πολυποίκιλες εκφράσεις που διαμορφώνονται μπορούν να εννοηθούν ως στιβάδες μουσικής πραγμάτωσης ικανές να προσφέρουν μια προνομιούχα οπτική γωνία για να διαπραγματευτούμε ζητήματα μουσικών ταυτοτήτων, δικτύων και αισθητικών. Συγχρόνως επιτρέπουν μια θεώρηση της επιστημολογίας της ελληνικής εθνομουσικολογίας, και μια συζήτηση για θέματα μεθοδολογίας, θεωρίας και τεκμηρίωσης. Η εφόρμηση από τις σύγχρονες μουσικές πραγματώσεις αποτελεί αφετηρία για αναδρομική επισκόπηση των σχετικών πηγών: αρχειακές ηχογραφήσεις, εμπορική δισκογραφία, μελέτες κ.ά.

Ξεκινώντας από την επισκόπηση των σύγχρονων μουσικών πραγματώσεων του 'δημοτικού', επιχειρείται μια «στρωματογράφηση» των διαφορετικών κόσμων του που μπορούν να επισκοπηθούν κάτω από μια σειρά δικτύων όπως:

α. ερασιτέχνες και ημι-επαγγελματίες μουσικοί, που για πολλά χρόνια αποτέλεσαν τους προνομιακούς πληροφορητές της εθνο-μουσικολογικής έρευνας

β. επαγγελματίες με μικρά δίκτυα διάχυσης, που δύσκολα βρίσκουν τον δρόμο της δισκογραφίας, και που υπερασπίζονται μια τοπική μουσική κουλτούρα

γ. επαγγελματίες που εμπλέκονται σε εθνικά δίκτυα διάχυσης, χωρίς να αποκόπτουν τους δεσμούς τους με μια περισσότερο ή λιγότερο υπογραμμισμένη τοπικότητα, και που θέτουν σε διάλογο το τοπικό με το πανελλήνιο

δ. επαγγελματίες της μαζικής κουλτούρας, που εισηγούνται νεωτερισμούς εκφράζοντας κατ' εξοχήν το υπερτοπικό.

Η επισκόπηση των δικτύων αυτών αποκαλύπτει αισθητικές και νοοτροπιακές συγκροτήσεις επιτέλεσης του 'δημοτικού' στις πολλαπλές του εκφάνσεις.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

John Connell, Chris Gibson (2003). *Sound tracks. Popular music, identity and place*. London and New York: Routledge: Routledge

A. Gayraud (2018). *Dialectique de la pop*. Paris: La Découverte

B. Nettl (2016). *Εθνομουσικολογία: τριάντα ένα ζητήματα και έννοιες*. Αθήνα: Νήσος

Π. Κάβουρας (1997). «Η έννοια του μουσικού δικτύου: σχέσεις παραγωγής και σχέσεις εξουσίας». Στο Συλλογικό, *Δίκτυα επικοινωνίας και πολιτισμού στο Αιγαίο*. Αθήνα: Πνευματικό Ίδρυμα Σάμου 'Νικόλαος Δημητρίου'. 44-74

Ε. Καλλιμοπούλου, Α. Μπαλάντινα, επιμ. (2014). *Εισαγωγή στην εθνομουσικολογία*. Αθήνα: Ασίνη

Γ. Κοκκώνης (2017). *Λαϊκές μουσικές παραδόσεις. Λόγιες αναγνώσεις, λαϊκές πραγματώσεις*. Αθήνα: Fagottobooks

Συλλογικό (1999). *Μουσικές της Θράκης: μια διεπιστημονική προσέγγιση*. Έβρος. Αθήνα: Σύλλογος οι Φίλοι της Μουσικής

Σ. Χτούρης, Δ. Παπαγεωργίου (2009). *Μουσικά σταυροδρόμια στο Αιγαίο : Λήμνος (19ος-21ος αιώνας)*. Αθήνα: Ίων

ΕΑΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ

ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΔΙΔΑΣΚΩΝ/ΟΥΣΑ	ΤΙΤΛΟΣ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟΥ	ΗΜΕΡΑ ΩΡΕΣ
ΑΝΝΑ ΜΑΧΑΙΡΑ- ΠΑΠΑΣΤΕΦΑΝΑΚΗ ΛΗΔΑ (ΣΥΝΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ)	ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, 18 ⁰² – 20 ⁰² ΑΙΩΝΑΣ	
ΜΑΝΔΥΛΑΡΑ ΑΝΝΑ	ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΙΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΓΙΑ ΤΑ ΖΩΑ/ΣΧΕΣΕΙΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ-ΖΩΩΝ ΠΟΛΥ-ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ	
ΦΛΙΤΟΥΡΗΣ ΛΑΜΠΡΟΣ	Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ	ΟΨΕΙΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ 1821	

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ

ΔΙΔΑΣΚΩΝ/ΟΥΣΑ	ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ	ΗΜΕΡΑ ΩΡΕΣ
ΝΙΤΣΙΑΚΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	Η ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ	
ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ ΜΑΡΙΛΕΝΑ	ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΕΣ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΙΚΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ	
ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ ΑΣΠΑΣΙΑ (ΣΙΣΣΥ)*	ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ	

* Σύμφωνα με πρόταση της Συντονιστικής Επιτροπής του ΠΜΣ «Νεότερος και Σύγχρονος Κόσμος: Ιστορία, Λαογραφία, Ανθρωπολογία», ανατίθεται διδακτικό έργο για το εαρινό εξάμηνο 2022-2023 στην κ. Ασπασία (Σίσσυ) Θεοδοσίου, Αναπλ. Καθηγήτρια του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, σύμφωνα με το άρθρο 36, παρ. 2 Ν. 4485/2017 και το άρθρο 9 του κανονισμού λειτουργίας του ΠΜΣ (ΦΕΚ 3372/τχ.Β''/28-07-2021).

ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, 18^{ΟΣ} – 20^{ΟΣ} ΑΙΩΝΑΣ

TECHNOLOGY AND ECONOMIC DEVELOPMENT IN EUROPE AND IN GREECE, 18TH-20TH C.

(ΜΑΧΑΙΡΑ ΑΝΝΑ – ΠΑΠΑΣΤΕΦΑΝΑΚΗ ΛΗΔΑ)

Το σεμινάριο ξεκινά με μια συζήτηση της ορολογίας, έτσι ώστε να κατανοηθεί το περίγραμμα των διαδικασιών που εγκαινιάζονται το 18ο αιώνα στην Ευρώπη: η τεχνολογική πρόοδος στο πλαίσιο της Βιομηχανικής Επανάστασης δεν ήταν μια ήπια, ισορροπημένη διαδικασία. Μετά την ποικιλία, τις διακυμάνσεις και την αντιφατικότητα της τεχνολογικής προόδου θα συζητηθεί η θεσμική της μορφοποίηση σε διαδικασίες, υπηρεσίες, σχολές και επαγγελματικούς χώρους στην Ευρώπη. Θα εξεταστούν οι εξαρτήσεις τους στα όρια των εθνικών κρατών, οι διαφορετικές κοινωνικές τους απηχίσεις, αλλά και ο τρόπος με τον οποίο επηρεάζουν την κοινωνική διαστρωμάτωση στην βιομηχανικά αναπτυσσόμενη Ευρώπη.

Στο πλαίσιο αυτό θα εξεταστούν οι όροι με τους οποίους τίθεται το πρόβλημα της τεχνολογικής προόδου και της τεχνογνωσίας στις πρώτες δεκαετίες ζωής του ελληνικού κράτους. Στη συνέχεια, θα εξεταστούν οι απόπειρες μεταφοράς ή οικειοποίησης τεχνολογίας και οι συγκρούσεις που αναπτύσσονται στα όρια αυτών των εξελίξεων, στο πολιτικό περιβάλλον που τις προωθεί ή τις αμφισβητεί και στον κοινωνικό χώρο που τις υφίσταται, τις αντιλαμβάνεται και τις σχολιάζει δρώντας και αντιδρώντας.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- BECKERT Sven, *Η αυτοκρατορία του βαμβακιού. Μια παγκόσμια ιστορία*, μτφρ. Π. Μαρκέτου, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο-Αθήνα (υπό έκδοση) 2022 [*Empire of Cotton. A Global History*, Alfred A. Knopf, Νέα Υόρκη, 2014].
- BEREND Ivan, *Οικονομική Ιστορία του Ευρωπαϊκού 20^{ου} αιώνα. Τα οικονομικά καθεστώτα από το Laissez – faire στην Παγκοσμιοποίηση*, μτφρ. Θ. Βασιλείου, Gutenberg, Αθήνα 2009 [*An Economic History of Twentieth Century Europe. Economic Regimes from Laissez – Faire to Globalization*, Cambridge University Press, Καίμπριτζ 2006].
- CHANDLER Alfred D., Jr, *Scale and Scope: The Dynamics of Industrial Capitalism*, Καίμπριτζ Μασς 1990.
- CIPOLLA Carlo, *Η Ευρώπη πριν από τη βιομηχανική επανάσταση. Κοινωνία και οικονομία 1000-1700 μ.Χ.*, μτφρ. Π. Σταμούλης, Θεμέλιο, Αθήνα 1988.
- ΚΟΚΚΑ Jürgen, *Ιστορία του καπιταλισμού*, μτφρ. Μ. Τοπάλη, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο-Αθήνα 2021 [*Geschichte der Kapitalismus*, Verlag C.H.Beck, Μόναχο 2014].
- LANDES David, *Ο Προμηθέας χωρίς δεσμά. Τεχνολογική αλλαγή και βιομηχανική ανάπτυξη στη δυτική Ευρώπη από το 1750 μέχρι σήμερα*, μτφρ. Χ. Μετζαλίρα, Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα 2009
- MILWARD Alan, *The Reconstruction of Western Europe 1945-51*, Routledge, Λονδίνο – Νέα Υόρκη 2006

- FOX R., WEISZ G. (ed.), *The Organization of Science and Technology in France, 1808-1914*, Cambridge, Cambridge University Press, 1980
- PICON Antoine, *Οι σαινσιμονιστές. Ορθός λόγος, φανταστικό, ουτοπία*, μτφρ. Μ. Χρονοπούλου, επίμετρο Χρ. Αγριαντώνη, ΠΙΟΠ, Αθήνα 2007. [*Les saint-simoniens. Raison, utopie et imaginaire*, Paris, Belin, 2002]
- VERLEY P., *Entreprises et entrepreneurs du XVIIIe siècle au début du XXe siècle*, Paris, Hachette, 1994
- WORONOFF D., *Histoire de l'industrie en France*, Paris, Editions du Seuil, 1994.
- SEWELL W.H., *Gens de métiers et révolutions. Le Langage du travail de l'Ancien Régime à 1848*, Paris, Aubier, 1983 [*Work and Revolution in France: The Language of Labor from the Old Regime to 1848*, Cambridge University Press, Cambridge 1980].
- SHINN Terry, *L'École Polytechnique. Savoir technique et pouvoir social, 1794-1914*, Presses de la fondation nationale des sciences politiques, Paris 1980.
- ΑΓΡΙΑΝΤΩΝΗ Χριστίνα, *Οι απαρχές της εκβιομηχάνισης στην Ελλάδα τον 19ο αιώνα*, Ιστορικό Αρχείο, Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα 1986
- ΚΑΛΛΙΒΡΕΤΑΚΗΣ Λ., *Η δυναμική του αγροτικού εκσυγχρονισμού στην Ελλάδα του 19ου αιώνα*, Αθήνα 1990.
- ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ Γ. - ΧΑΤΖΗΩΣΗΦ Χρ. (επιμ.), *Βενιζελισμός και αστικός εκσυγχρονισμός*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1988.
- ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ Στ., *Εκπαιδευτικές ανταλλαγές και τεχνική βοήθεια στη μεταπολεμική Ελλάδα. Η διπλωματία των εκσυγχρονιστικών ιδεών*, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 1995.
- ΣΥΝΑΡΕΛΛΗ Μ., *Δρόμοι και λιμάνια στην Ελλάδα 1830-1880*, ΠΤΙ. ΕΤΒΑ, Αθήνα 1989.
- ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ Λ., *Οι ελληνικοί σιδηρόδρομοι (1882-1910). Γεωπολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές διαστάσεις*, ΜΙΕΤ, Αθήνα 1982.
- ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ Ε., *Η διώρυγα της Κορίνθου. Τεχνικός άθλος και οικονομικό τόλμημα*, ΠΤΙ.ΕΤΒΑ, Αθήνα 1989.
- *Τεχνολογία και Κοινωνία στην Ελλάδα. Μελέτες από την Ιστορία της Τεχνολογίας και τις Σπουδές Επιστήμης και Τεχνολογίας*, Στ. Αραποστάθης, Φ. Παπανελοπούλου, Τ. Τύμπας (επιμ.), Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 2015.
- ΧΑΤΖΗΩΣΗΦ Χρ., *Η γηραιά σελήνη. Η βιομηχανία στην ελληνική οικονομία 1830-1940*, Θεμέλιο, Αθήνα 1993.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΙΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΓΙΑ ΤΑ ΖΩΑ/ΣΧΕΣΕΙΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ-ΖΩΩΝ

ΠΟΛΥ-ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

INTRODUCTION TO ANIMAL STUDIES/ HUMAN BEINGS-ANIMALS RELATIONS

MULTIDISCIPLINARY APPROACHES

(ΜΑΝΔΥΛΑΡΑ ANNA)

Γενικές επισημάνσεις – Σκοπός του σεμιναρίου

Έχουν περάσει πολλά χρόνια έρευνας από τότε που ο Fernand Braudel στο περίφημο έργο του «Υλικός Πολιτισμός, Οικονομία και Καπιταλισμός (15ος-18ος αιώνας)», αφιέρωσε μερικές – πυκνές ωστόσο – σελίδες για τα ζώα στο υπό-

κεφάλαιο «ζωϊκή δύναμη» του πέμπτου κεφαλαίου με τίτλο «η διάδοση της τεχνολογίας: ενεργειακές πηγές και μεταλλουργία». Από τότε μέχρι σήμερα, στην παγκόσμια βιβλιογραφία, η μελέτη των ζώων και η σχέση «ανθρώπων-ζώων» έχει γίνει κυρίαρχο ρεύμα στην ιστορία του περιβάλλοντος, στη διανοητική ιστορία, στην πολιτισμική ιστορία, στην ιστορία της Ιατρικής, της Επιστήμης και της τεχνολογίας. Και ακριβώς επειδή η μελέτη των ζώων έχει εισβάλει στην έρευνα από πολλές πλευρές, για τους ειδικούς, η ιστορία των ζώων, αποτελεί στροφή “animal turn” – κατ’ αναλογία με την «γλωσσική στροφή» “linguistic turn” και όχι απλώς ένα νέο «υπό-πεδίο» ανάλυσης.

Ωστόσο, παρότι η σχέση ανθρώπων και ζώων δεν είναι ένα, εντελώς, νέο πεδίο, της ευρωπαϊκής και παγκόσμιας ιστοριογραφίας, τα θέματα που έχουν προσδιοριστεί στην αλλοδαπή ως «animal studies», «σπουδές για τα ζώα», είναι εξαιρετικά περιορισμένα στην ελληνική, ανθρωπολογική και ιστορική, έρευνα.

Το σεμινάριο θα μελετήσει τόσο την έννοια του περιβάλλοντος όσο και τις σχέσεις ανθρώπων και ζώων, αναλύοντας εργασίες ανθρωπολόγων - όπως ο Tim Ingold – οι οποίες διερευνούν μία νέα «οντολογική ισοδυναμία» ανθρώπων και ζώων, αμφισβητώντας τον δυτικό/αποικιοκρατικό δυϊσμό αιώνων, μεταξύ κοινωνίας και φύσης, μεταξύ ανθρώπινης και ζωώδους κατάστασης. Θα διερευνηθούν παραδείγματα τα οποία φανερώνουν τους πολλαπλούς τρόπους με τους οποίους, αποικιοκρατικές πολιτικές και αφηγήματα έχουν καθορίσει τη σχέση των ανθρώπινων πληθυσμών με εκείνους των ζώων: γλώσσες, κοινωνίες, κουλτούρες, οικοσυστήματα, κλιματικές αλλαγές κ.λπ φέρουν τα σημάδια του ανθρώπινου ιμπεριαλισμού, της κατάκτησης, των μεταναστευτικών ροών, της παγκοσμιοποίησης, της αποικιοκρατίας και της νέο-αποικιοκρατίας.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ερωτήματα όπως «τι θα σήμαινε για το ανθρώπινο είδος να από-αποικιοποιηθεί τις σχέσεις του με άλλους οργανισμούς του πλανήτη;» ή «θα ήταν ποτέ δυνατόν να από-αποικιοποιήσουμε τα ζώα;», θα απασχολήσουν το σεμινάριο μέσα από πολύ-επιστημονικές προσεγγίσεις.

Ειδικότερα, θα μας απασχολήσουν αφηγήματα, εικόνες και σύμβολα των ζώων και της σχέσης ανθρώπων και ζώων της Νεότερης και Σύγχρονης Ελληνικής και Ευρωπαϊκής ιστορίας. Ως ερευνητικό πεδίο αναφοράς για το συγκεκριμένο εξάμηνο θα αποτελέσει η σχέση ανθρώπων και αλόγων.

Πεδία Διαλέξεων

1. Εισαγωγή στις σπουδές για τα ζώα: πολύ-επιστημονικές προσεγγίσεις και ερευνητική παραγωγή σε πανεπιστημιακά και ερευνητικά ιδρύματα.
2. Κοινωνική ανθρωπολογία, περιβάλλον και σπουδές για τα ζώα.
3. Αποικιοκρατία και αντιλήψεις για το περιβάλλον και τα ζώα.
4. Τα «ζώα του Διαφωτισμού»: Ιδέες και αντιλήψεις για τα ζώα κατά τον 18ο αιώνα.
5. Από την εξημέρωση στην εκμετάλλευση: στατιστικά παραδείγματα.
6. Η έννοια και η πραγματικότητα του ζωολογικού κήπου στην Ευρώπη της νεοτερικότητας.
7. Τα ζώα ως διασκέδαση, σπορ και θέαμα στην Ελλάδα και στην Ευρώπη.
8. Τα ζώα ως σύμβολα κατά την νεότερη και σύγχρονη εποχή.
9. Τα ζώα ως σύντροφοι: παραδείγματα από επώνυμους συγγραφείς, επιστήμονες, καλλιτέχνες.

10. Τα ζώα στην επιστήμη, στην εκπαίδευση και στην θεραπεία: σύγχρονες αντιλήψεις και πρακτικές.
11. Ιππικές κουλτούρες: από την Οθωμανική αυτοκρατορία στο νέο ελληνικό κράτος.
12. Τα άλογα του πολέμου: από την Ελληνική Επανάσταση στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.
13. Το «σκοτεινό» μέλλον του πλανήτη: Νέα ακτιβιστικά κινήματα και οργανισμοί για την προστασία του περιβάλλοντος και των ζώων.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

(Η παγκόσμια ερευνητική και βιβλιογραφική παραγωγή για τα ζώα και τις σχέσεις ανθρώπων και ζώων είναι αχανής. Μέρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας του σεμιναρίου, θα αποτελέσει και η διερεύνηση της βιβλιογραφίας από τους φοιτητές/φοιτήτριες σύμφωνα με το θέμα που θα επιλέξουν για την εργασία. Η βιβλιογραφία που ακολουθεί είναι απολύτως ενδεικτική.)

- Adelman, Juliana. 2020. *Civilised by Beasts: Animals and Urban Change in Nineteenth-century Dublin*. Manchester: Manchester University Press
- Ahmad, Diana L. 2016. *Success Depends on the Animals: Emigrants, Livestock, and Wild Animals on the Overland Trails, 1840–1869*. Reno: University of Nevada Press.
- Albarella, Umberto, Keith Dobney, Anton Ervynck and Peter Rowley-Conwy. 2007. *Pigs and humans: 10,000 years of interaction*. New York: Oxford University Press.
- Allen, Barbara. 2009. *Pigeon*. London: Reaktion Books.
- Alves, Abel A. 2011. *The Animals of Spain: An Introduction to Imperial Perceptions and Human Interaction with Other Animals, 1492-1826*. Leiden: Brill.
- Anderson, Virginia DeJohn. 2004. *Creatures of Empire: How domestic animals transformed early America*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Arluke, Arnold and Boria Sax. 1992. Understanding Nazi animal protection and the holocaust. *Anthrozoös*. 5(1): 6-31.
- Atkins, Peter (ed.). 2012. *Animal Cities: Beastly Urban Histories*. Burlington: Ashgate.
- Ayres, Brenda (ed.). 2018. *Victorians and Their Animals: Beast on a Leash*. New York: Routledge.
- Bankoff, Greg, Sandra Scott Swart and P. Boomgaard. 2007. *Breeds of Empire: The 'invention' of the Horse in Southeast Asia and Southern Africa, 1500-1950*. Copenhagen: NIAS.
- Colley, Ann C. 2014. *Wild Animal Skins in Victorian Britain: Zoos, Collections, Portraits, and Maps*. New York: Routledge
- Cooper, Jilly. 1983. *Animals in War*. London: Heinemann.
- Crosby, Alfred W. 1986. *Ecological Imperialism: The Biological Expansion of Europe, 900-1900*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Ingold Tim. 2016. *Η αντίληψη του περιβάλλοντος. Δοκίμια για τη διαβίωση, την κατοίκηση και τις δεξιότητες*, Αλεξάνδρεια.
- Μανδουλαρά Άννα, 2021. «Άτια, όσα περισσότερα δυνηθήτε να μας εξοικονομήσετε και να μας στείλετε». Τα «άλογα του πολέμου» στην Ελληνική Επανάσταση στο: *Ελευθερία και Θάνατος στη Ελληνική Επανάσταση του 1821. Μικροϊστορικές προσεγγίσεις από τον αγώνα στον Ηπειρωτικό και στον ευρύτερο Βαλκανικό χώρο*, τόμος Πρακτικών Συνεδρίου.

Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ

THE GREAT WAR AND THE EUROPEAN SOCIETIES

(ΦΛΙΤΟΥΡΗΣ ΛΑΜΠΡΟΣ)

Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος σηματοδότησε μια άνευ προηγουμένου καταστροφή στην ιστορία της Ευρώπης και του κόσμου. Οι ανθρώπινες απώλειες υπήρξαν τεράστιες και η γηραιά ήπειρος αναδύθηκε ερειπωμένη από τη σύγκρουση. Οι στρατιώτες και οι πολίτες που επέζησαν στιγματίστηκαν ανεξίτηλα από την εμπειρία των ετών 1914-1918. Ο «Μεγάλος Πόλεμος» είχε ως αποτέλεσμα μια «μεγάλη αιμορραγία» από την οποία η Ευρώπη θα χρειαζόταν δεκαετίες για να ανακάμψει. Η σύγκρουση άφησε σχεδόν 10 εκατομμύρια νεκρούς, κυρίως στρατιώτες και σχεδόν έξι εκατομμύρια στρατιώτες τραυματίστηκαν πολύ σοβαρά. Η συντριπτική πλειονότητα των απωλειών αφορούσε νέους άνδρες (19 έως 40 ετών), με αποτέλεσμα ο πόλεμος να έχει βαθιές δημογραφικές συνέπειες. Η οικονομική καταστροφή της Ευρώπης θα οδηγήσει στην κατάρρευση των ούτως ή άλλως ελλειπών συστημάτων υγείας, ενώ θα δημιουργηθεί το πλαίσιο για την μεσοπολεμική άνοδο των ολοκληρωτισμών σε ολόκληρη την ήπειρο.

Το σεμινάριο προτείνει την μελέτη μιας σειράς ζητημάτων που σχετίζονται τόσο με τις πολιτικές και στρατιωτικές όψεις του πολέμου όσο και με θέματα πολιτισμικής ιστορίας, αναπαραστάσεων και καταγραφής της μνήμης της περιόδου στις ευρωπαϊκές κοινωνίες ως τις μέρες μας.

Πεδία Διαλέξεων

1. Εισαγωγή και περιοδολόγηση.
2. Η Ευρώπη του 1914 και τα αίτια του πολέμου.
3. Οι μορφές του πολέμου, τα μέτωπα και οι μαχητές.
4. Προπαγάνδα και ενημέρωση.
5. Από τον Μεγάλο Πόλεμο στους ολοκληρωτισμούς.
6. Οι παγκόσμιες διαστάσεις του πολέμου.
7. Η Αριστερά, ο πασιφισμός και ο Πόλεμος.
8. Η γυναίκα και ο Πόλεμος.
9. Εικόνες του Πολέμου στην Τέχνη και την Λογοτεχνία.
10. Ο κινηματογράφος και ο Πόλεμος.
11. Η ιστοριογραφία και ο Πόλεμος.
12. Οι μεταμορφώσεις των μνημονικών τόπων.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- Niall Ferguson, *Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος*, τ.Α και Β΄, Ιωλκός, Αθήνα 2008.
- Marc Ferro, *Ο πώτος παγκόσμιος πόλεμος 1914-1918*, μτφ.Τ.Κατσιλέρη, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1997.
- Έλλη Λεμονίδου, *Ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος: ιστορία μιας οικουμενικής καταστροφής*, Εστία, Αθήνα 2020.
- Guy Hermet, *Ιστορία των εθνών και του εθνικισμού στην Ευρώπη*, μτφ. Αλ.Νεστοροπούλου, Πεδίο, Αθήνα, 2020.
- Mark Mazower, *Σκοτεινή ήπειρος: ο ευρωπαϊκός εικοστός αιώνας*, μτφ.Κ.Κουρεμένος, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2001.

ΝΣΙ 101 ΟΨΕΙΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ 1821

ASPECTS OF THE REVOLUTION OF 1821

(ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ)

Περιγραφή μαθήματος:

Η ελληνική Επανάσταση του 1821, που ξέσπασε ύστερα από μια μακρά σειρά πράξεων ανταρσίας προς την οθωμανική κυριαρχία, αποτελεί, αναμφίβολα, κορυφαίο γεγονός της νεοελληνικής ιστορίας, με πανευρωπαϊκή σημασία και διαστάσεις, το οποίο οδηγεί από το Έθνος στο Έθνος-Κράτος. Γεννήθηκε μέσα στα φιλελεύθερα ιδεώδη που έσπειραν στην Ευρώπη οι Διαφωτιστές και η Γαλλική Επανάσταση, την προετοίμασαν οι Έλληνες Διαφωτιστές –κυρίως ο Ρήγας Βελεστινλής, το επαναστατικό όραμα του οποίου δεν πραγματώθηκε– και έθεσε τα γερά θεμέλιά της η Φιλική Εταιρεία, χωρίς την οποία η Επανάσταση αυτή δεν θα γινόταν, τουλάχιστον σ΄ αυτή τη χρονική συγκυρία. Ένα γεγονός το οποίο, για λόγους πολιτικούς αλλά και καθαρά επιστημονικούς, είχε υποβαθμιστεί τις τελευταίες δεκαετίες ως διδακτικό αντικείμενο στα Πανεπιστήμια της χώρας μας. Καθώς όμως πλησιάζουμε στον εορτασμό των 200 χρόνων αυτής της Επανάστασης το ενδιαφέρον αυτό αναθερμένεται. Στα μαθήματα αυτού του σεμιναρίου θα επιχειρήσουμε, με τη βοήθεια των πρωτογενών (ανέκδοτων ή δημοσιευμένων) και των πολλών δευτερογενών πηγών, της σχετικής βιβλιογραφίας, αλλά και οπτικοακουστικού υλικού, να προσεγγίσουμε ορισμένες από τις πολλές όψεις αυτού του τιτάνιου Αγώνα της ανεξαρτησίας, Να αναστοχαστούμε, μέσα από τον επιστημονικό διάλογο, τις βιβλιοπαρουσιάσεις και τις γραπτές εργασίες, πάνω σε ζητήματα για τα οποία υπάρχει ήδη τεράστια συσσωρευμένη γνώση. Πιο συγκεκριμένα, θα μας απασχολήσει, κατ΄ αρχάς, η ίδρυση και ο ρόλος της Φιλικής Εταιρείας στην οργάνωση αυτής της Επανάστασης μέσα στο επαναστατικό-συνωμοτικό κλίμα των ναπολεόντειων και μεταναπολεόντειων χρόνων, ο χαρακτήρας της (εθνικός ή κοινωνικός/ αστική ή μη αστική επανάσταση) και ο ρόλος αφενός των ηγετικών ομάδων του τόπου και αφετέρου του λαού, οι δύο Εμφύλιοι πόλεμοι και οι συνέπειές τους, το κίνημα του Φιλελληνισμού και η συμβολή του στη μερική ευόδωση των στόχων αυτού του Αγώνα και, τέλος, η σταδιακή μεταστροφή της πολιτικής των μεγάλων Δυνάμεων της Ευρώπης υπέρ των επαναστατημένων Ελλήνων, η οποία οδήγησε, τελικά, στην αναγνώριση ενός μικρού ανεξάρτητου ελληνικού κράτους, το 1830.

Ενδεικτική βασική βιβλιογραφία

*Σε κάθε μάθημα, μαζί με τις σχετικές πηγές θα δίνεται και ειδική βιβλιογραφία.

- Αποστολόπουλος Δ, *Η Γαλλική Επανάσταση στην τουρκοκρατούμενη κοινωνία*, Αθήνα 1989.
- Βακαλόπουλος Απ., *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού*, τ. Ε΄ - Η΄, Θεσ/νίκη - 1988.
- Βερέμης Θ. – Κλάψης Αντ. (επιμ.), 1821. *Η Επανάσταση των Ελλήνων*, ελδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2021.
- Dakin D., *Ο Αγώνας των Ελλήνων για την ανεξαρτησία*, μτφρ. Ρένα Σταυρίδου – Πατρικίου, εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα 1983.
- Δασκαλάκης Απ., *La Révolution française et les preludes de l'indépendance hellénique [Η Γαλλική Επανάσταση και τα προμηνύματα της ελληνικής ανεξαρτησίας]*, Παρίσι 1937.
- Διαμαντούρος Νικ., *Οι απαρχές της συγκρότησης σύγχρονου κράτους στην Ελλάδα, 1821-1828*, ΜΙΕΤ, Αθήνα 2002.
- Hobsbawm Eric, *Η εποχή των επαναστάσεων 1789-1848*, μτφρ. Μαριέτα Οικονομοπούλου, ΜΙΕΤ, Αθήνα 2008.
- *Η Επανάσταση του εικοσιένα, Επιστημονικό συμπόσιο*, Κέντρο Μαρξιστικών Ερευνών, 4^η έκδοση, Αθήνα 1988.
- *Η Επανάσταση του εικοσιένα. Έντεκα ιστορικοί ιχνηλατούν την πορεία του Αγώνα*, Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού, Αθήνα 2021.
- *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΒ΄, *Η Ελληνική Επανάσταση και η ίδρυση του ελληνικού κράτους (1821-1832)*, Εκδοτική Αθηνών Αθήνα 1975 (συλλογικό έργο).
- *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 3^{ος}, *Η Ελληνική Επανάσταση, 1821-1832* (επιμ. Β. Παναγιωτόπουλος), Αθήνα 2003 (συλλογικό έργο).
- *Ιστορία των Ελλήνων*, τόμ. 11, *Η Ελληνική Επανάσταση, 1821-1827*, εκδ. Δομή, Αθήνα χ. χ. (συλλογικό έργο).
- *Ιστοριογραφικές συζητήσεις για την ελληνική Επανάσταση του 1821*, Εισηγήσεις στον τόμο *Ιστοριογραφία της νεότερης και σύγχρονης Ελλάδας 1833-2002*, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 2004, τόμ. Α΄, σ. 565-594.
- Κατσιαρδή – Hering Όλγα (επιμ.), *Οι πόλεις των Φιλικών, Πρακτικά ημερίδας*, Αθήνα 2018.
- Κιτρομηλίδης Π., *Το όραμα της ελευθερίας στην ελληνική κοινωνία*, Αθήνα 1992.
- Κόκκινος Διον., *Η ελληνική Επανάσταση*, τ. 1-6, 6^η έκδοση, Μέλισσα, Αθήνα 1974.
- Κορδάτος Γ., *Η κοινωνική σημασία της ελληνικής επανάστασης του 1821*, Αθήνα 1924.
- Κοταρίδης Ν., *Παραδοσιακή Επανάσταση και Εικοσιένα*, Αθήνα 1993.
- Κρεμμυδάς Β., *Η ελληνική Επανάσταση του 1821: τεκμήρια, αναψηλαφίσεις, ερμηνείες*, Gutenberg, Αθήνα 2016.
- *La révolution française et l'hellénisme moderne [Η Γαλλική Επανάσταση και ο νεώτερος Ελληνισμός]*, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών Αθήνα 1989.

- Μανδουλαρά Άννα – Νικολάου Γ. (επιμ.), *Η Φιλική Εταιρεία. Επαναστατική δράση και μυστικές εταιρείες στη νεότερη Ευρώπη*, εκδ. Ασίνη, Αθήνα 2017.
- *Όψεις της Επανάστασης του 1821, Πρακτικά συνεδρίου*, (Αθήνα 12-13 6. 2015), Αθήνα 2018.
- Πιζάνιας Π. (επιμ.), *Η Ελληνική Επανάσταση του 1821, ένα ευρωπαϊκό γεγονός*, Αθήνα 2009.
- Πιζάνιας Π., *Η Ελληνική Επανάσταση του 1821*, εκδ. Εστία, Αθήνα 2020.
- Ροτζώκος Ν., *Επανάσταση και εμφύλιος το Εικοσιένα*, Αθήνα 1997.
- *Το ενδιαφέρον για την Ελλάδα και τους Έλληνες από το 1821 ως σήμερα, Πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου Οργάνωση Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων – Δήμος Νικολάου Σκουφά* (Άρτα 5-7 Ιουλίου 2013), (επιμ. Ν. Αναστασόπουλος - Άννα Μανδουλαρά - Γ. Νικολάου - Λ. Φλιτούρης), εκδ. Ηρόδοτος, Αθήνα 2015.
- Φιλήμων Ιωάννης, *Δοκίμιον ιστορικών περί της Φιλικής Εταιρείας*, Ναύπλιο 1834.
- Frangos G., *The Plilike Etaireia, 1814-1821: a social and historical analysis*, διδ. διατριβή, Columbia University, 1971.
- *1821: Η γέννηση ενός Έθνους-Κράτους* (επιμ. Θ. Βερέμης), 4 τόμοι, Αθήνα 2010.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ

Η ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ (ΝΙΤΣΙΑΚΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ)

Τα μαθήματα περιλαμβάνουν μια γενική εισαγωγή στην οικολογική διάσταση της Λαογραφίας, όπως την προσδιόρισε για πρώτη φορά στην Ελλάδα η Α. Κυριακίδου-Νέστορος παραπέμποντας σε ανάλογες εργασίες στο χώρο της Αμερικανικής Λαογραφίας, και σύνδεση αυτού του θέματος με τις εξελίξεις στο χώρο της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, όπου αναπτύχθηκε τα τελευταία χρόνια ο κλάδος της Οικολογικής Ανθρωπολογίας, και της νέας επιστήμης της Πολιτισμικής Οικολογίας.

Στο ξεκίνημα των μαθημάτων γίνεται μια θεωρητική προσέγγιση στη σχέση Κοινωνίας- Φυσικού περιβάλλοντος, ένα ζήτημα που απασχόλησε πολύ νωρίς τις κοινωνικές επιστήμες και ιδιαίτερα την Κοινωνική Ανθρωπολογία. Το ζήτημα του διαλόγου του ανθρώπου ως κοινωνικού όντος με το φυσικό του περιβάλλον αποτελεί τον άξονα της συζήτησης, με σκοπό την αναζήτηση ερμηνειών σχετικά με τη λειτουργία των κοινωνικών συστημάτων, ένα θέμα άρρηκτα δεμένο με το ζήτημα της οικειοποίησης της φύσης. Όλη αυτή η υπόθεση παραπέμπει βεβαίως στο ερώτημα της σχέσης πολιτισμού-φυσικού περιβάλλοντος, και ειδικότερα αν το ένα καθορίζει το άλλο και με ποιον τρόπο. Πρόκειται για τη γνωστή διαμάχη αν το οικολογικό πλαίσιο καθορίζει τον ανθρώπινο πολιτισμό ή αν ο πολιτισμός είναι εκείνος που επιβάλλει τη λογική του στη φύση και προσδίδει νόημα στο περιβάλλον, ερώτημα που απασχολεί την επιστήμη μέχρι σήμερα. Η άποψη που υιοθετείται ως υπόθεση εργασίας κλίνει υπέρ της δεύτερης εκδοχής, καθώς τείνει να γίνει πια κυρίαρχη άποψη στο χώρο της θεωρίας ότι το περιβάλλον συγκροτείται κοινωνικά και πολιτισμικά.

Τα μαθήματα στη συνέχεια εστιάζονται στις έννοιες του χώρου και του χρόνου, με σκοπό την κατανόηση των κοινωνικών και πολιτισμικών διαστάσεων τους μέσα από λαογραφικές και εθνογραφικές προσεγγίσεις. Το πεδίο των αναζητήσεων είναι η ελληνική κοινωνία και ο «λαϊκός» ή «παραδοσιακός» πολιτισμός, ο οποίος προσεγγίζεται υπό το φως των νεότερων θεωρητικών εξελίξεων, δηλαδή μέσα από ένα ολικό πρίσμα και πέρα από τις γνωστές διχοτομίες «φύση/πολιτισμός», με γνώμονα την έννοια της ιστορικότητας.

Ο χώρος και ο χρόνος αντιμετωπίζονται ως αλληλένδετες κατηγορίες και η σχέση τους ως δυναμική ιστορική σχέση. Έτσι, προσεγγίζεται η μετάβαση από την «παραδοσιακή» στη νεοτερική και τη μετα-νεοτερική κοινωνία, με στόχο την ανάδειξη των αλλαγών που επισυμβαίνουν σ' αυτή τη σχέση, με κατάληξη τη διαφαινόμενη τάση αποσύνδεσής τους στη μετα-νεοτερική εποχή. Συμβατικά βέβαια τα μαθήματα χωρίζονται σε δυο ενότητες, μία αφιερωμένη στο χώρο και μία στο χρόνο.

Σε ό,τι αφορά το χώρο, κατ' αρχάς αναδεικνύεται η ιστορικότητα του τοπίου μέσα από συγκεκριμένα εθνογραφικά παραδείγματα και λαογραφικά στοιχεία. Στη συνέχεια εξετάζεται η διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος με βάση τις σχέσεις παραγωγής και τεκμηριώνεται μέσα από συγκεκριμένες αναφορές η σημασία του κοινωνικού και πολιτικού πλαισίου σε ό,τι αφορά την κατανόηση της ιστορικής συγκρότησης του χώρου με βάση τη διαλεκτική σχέση κοινωνίας-φύσης. Ακολουθεί μια εκτενής και αναλυτική αναφορά στην έννοια του τόπου ως ενός χώρου που φέρει

τη σφραγίδα ενός πολιτισμού και γίνεται σύμβολο της συλλογικής ταυτότητας μιας κοινωνικής ομάδας ή κοινότητας. Η σχέση τόπου-κοινότητας αλλά και τόπου-πολιτισμού αποτέλεσε σημαντικό πεδίο συζητήσεων και αναζητήσεων με αναφορές σε πληθώρα παραδειγμάτων.

Σε ό,τι αφορά το χρόνο, γίνεται κατ' αρχάς μια επισκόπηση των θεωριών στο πεδίο της Ανθρωπολογίας του χρόνου, με αφετηρία την κοινωνική διάσταση του χρόνου και συγκεκριμένα την αντίληψη ότι οι αναπαραστάσεις του χρόνου πηγάζουν από την κοινωνία αλλά και υπαγορεύουν σ' αυτή στάσεις και συμπεριφορές, ότι αποτυπώνουν αλλά και συγκροτούν το χρόνο.

Στη συνέχεια ασχολούμαστε με το δίπολο «κυκλικός/γραμμικός» χρόνος, που φαίνεται να αποτελεί ακόμα χρήσιμο εργαλείο σε ό,τι αφορά την κατανόηση της διαφοροποίησης της οργάνωσης και της αντίληψης του χρόνου ανάμεσα στις «παραδοσιακές» και τις νεότερες κοινωνίες. Η έννοια της χρονικής διάρκειας, της αρχής και του τέλους, ως σημαντικών παραγόντων για τη διαμόρφωση της αντίληψης του χρόνου αποτελεί ένα από τα αντικείμενα που μας απασχολεί στη συνέχεια. Ακόμα, ασχολούμαστε με το θέμα της εμπειρίας του χρόνου σε σχέση με τη θρησκεία, όπως και με τη δραματοποίηση του χρόνου στις σχετικές τελετουργίες, με άξονα πάντοτε την εμπειρία του τέλους και της αρχής και της μεταξύ τους διαλεκτικής σχέσης, μια εμπειρία που συνδέεται και με το ίδιο το φαινόμενο της ανθρώπινης ζωής (γέννηση-θάνατος) και γι' αυτό το λόγο, κατά την ανθρωπολογική θεωρία βρίσκεται στη βάση της θρησκείας.

Η αναφορά στο χρόνο κλείνει με μια ενότητα σχετική με το χρόνο και την κοινότητα. Μέσα από μια προσέγγιση του «φυσικού» και του «ιερού» χρόνου της κοινότητας, γίνεται αναφορά στις γιορτές της Άνοιξης και στα θρησκευτικά πανηγύρια, με έμφαση στους τελετουργικούς τρόπους συμβολικής συγκρότησης και ανασυγκρότησής της, όπου δραματοποιείται ο μύθος καταγωγής της, ενεργοποιείται η συλλογική μνήμη, επιβεβαιώνεται η κοινωνική συνοχή και αναπαράγεται η συλλογική ταυτότητα.

Οι αναφορές σε συγκεκριμένα παραδείγματα αρκετές φορές συνοδεύονται από προβολή σχετικών εθνογραφικών ταινιών τεκμηρίωσης.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Arnold van Gennep, *The rites of passage*, The University of Chicago Press, Chicago, 1960
- Αλ. Φ. Λαγόπουλος, *Ο ουρανός πάνω στη γη. Τελετουργίες καθάγιασης του ελληνικού παραδοσιακού οικισμού και προέλευσή τους*, Οδυσσέας, 2002
- Ρωξάνη καυταντζόγλου, *Στη σκιά του ιερού βράχου. Τόπος και μνήμη στα Αναφιώτικα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2001
- Σταύρος Σταυρίδης, *Η συμβολική σχέση με τον χώρο*, Κάλβος, Αθήνα, 1990.
- Ιωάννα Καυταντζόγλου, *Ο κύκλος και η γραμμή. Όψεις του κοινωνικού χρόνου*, Εξάντας, Αθήνα, 1995
- Μιρτσέα Ελιάντε, *Κόσμος και ιστορία. Ο μύθος της αιώνιας επιστροφής*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1999
- Al. Gell, *The anthropology of time*, Berg, London, 199
- Β. Νιτσιάκος, *Χτίζοντας το χυτό και το χρόνο*, Οδυσσέας, Αθήνα, 2003

ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΕΣ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΙΚΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ (ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ ΜΑΡΙΛΕΝΑ)

Περίληψη μαθήματος:

Το μεταπτυχιακό σεμινάριο δίνει έμφαση στη θεωρητική προσέγγιση του όρου «κοσμολογίες», όσον αφορά κοσμοθεωρίες και αντιλήψεις στους ανθρώπινους πολιτισμούς. Οι «αναπαραστάσεις», αποτελούν ουσιαστικά τα επικοινωνιακά «οχήματα» των κοσμολογιών στην καθημερινότητά μας, καθώς αυτές διαμεσολαβούνται σε καθημερινή βάση είτε από τον λόγο είτε από αφηρημένα νοητικά σχήματα που τεκμηριώνουν αξιωματικά (ταξινομικές) αντιλήψεις μας για τη ζωή μέσα από τη δύναμη του αυτονόητου (σύμβολα γνώριμα στους φορείς του ίδιου πολιτισμού). Οι κοσμολογίες, μέσα από ένα πλήθος παραδειγμάτων από τον ελλαδικό και τον διεθνή χώρο, διερευνώνται ως βασικές ορίζουσες πολιτισμικών συστημάτων και κοινωνικών δομών.

Το σεμινάριο έχει σαφώς ερευνητικό χαρακτήρα και απαιτεί από τους φοιτητές συμμετοχή και κριτική διαχείριση των θεμάτων του, τόσο θεωρητικά, με την παρουσίαση σε επίπεδο διάλεξης σημαντικών θεωρητικών κειμένων, όσο και με την κατάθεση βιωματικών και εθνογραφικών εμπειριών.

Σύνοψη ενδεικτικής βιβλιογραφίας

- Douglas Mary, *Καθαρότητα και Κίνδυνος. Μια ανάλυση των εννοιών της μιαιρότητας και του ταμπού*, μτφ. Αίγλη Χατζούλη, Πολύτροπον, Αθήνα 2006.
- Durkheim Emile & Marcel Mauss, *Μορφές πρωτόγονης ταξινόμησης: Συνεισφορά στη μελέτη των συλλογικών αναπαραστάσεων* · μτφ. Α. Γεωργούλας · επιμέλεια σειράς Δ. Γ. Τσαούσης. - 1η έκδ. – Αθήνα, Gutenberg - Γιώργος & Κώστας Δαρδανός, 2001.
- Geertz Clifford, *Η ερμηνεία των πολιτισμών*, μτφ. Θόδωρος Παραδέλλης, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2003.
- Hendry Joy, *Οι κόσμοι που μοιραζόμαστε – εισαγωγή στην πολιτισμική και κοινωνική ανθρωπολογία*, επιμέλεια Έλια Πετρίδου, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2011.
- Κυριακίδου-Νέστορος Άλκη, *Λαογραφικά Μελετήματα*, Νέα Σύνορα, Αθήνα 1979.
- Παπαχριστοφόρου Μαριλένα, *Μύθος, Λατρεία, Ταυτότητες*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2013.
- Van Gennep Arnold, *Τελετουργίες Διάβασης - συστηματική μελέτη των τελετών*, Ηριδανός, μτφ. Θ. Παραδέλλης, επιμ. Φ. Τερζάκης, Αθήνα 2016.

ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ANTHROPOLOGY OF POLITICS (ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ ΣΙΣΣΥ)

Γενικές επισημάνσεις – Σκοπός του σεμιναρίου

Πώς οι ανθρωπολόγοι έχουν μελετήσει και εννοιολογήσει το πεδίο του πολιτικού και της εξουσίας σε διαφορετικές κοινωνίες και ιστορικά συγκείμενα, όπως οι μη-

κρατικές κοινωνίες, η αποικιοκρατική, η σοσιαλιστική και μετα-αποικιακή συνθήκη, και ο παγκόσμιος καπιταλισμός σε «δυτικές» και «μη δυτικές» κοινωνίες; Πώς μελέτησαν την εξουσία με όρους θεωρητικούς και εθνογραφικούς; Πού μπορούμε να εντοπίσουμε το πεδίο του πολιτικού πέρα από τους επίσημους θεσμούς διακυβέρνησης; Τι μαθήματα έχουμε να αντλήσουμε όταν διεισδύσουμε στο "βαθύ πολιτικό" επίπεδο της αντίστασης και της ματιάς "από τα κάτω" που αναδεικνύουν για παράδειγμα οι "κοινωνίες χωρίς κράτος" ή οι κοινωνίες των πολιτών. Από τις μακροκοινωνικές δομές έως τους μικρομηχανισμούς της εξουσίας, πώς αυτή διαχέεται στο σύνολο της κοινωνίας και ποιες οι καθημερινές πρακτικές κυριαρχίας και αντίστασης; Πώς η χειραφέτηση και η καταπίεση μπορούν να διαδέχονται ή να αντιπαλεύουν η μια την άλλη μέσα στους ίδιους λόγους, ιδεολογίες και κοινωνικούς σχηματισμούς; Κεντρικός στόχος του σεμιναρίου «Ανθρωπολογία του πολιτικού» είναι να αναδείξει την πολυμορφία του πολιτικού πεδίου και να συμβάλλει στην κριτική κατανόησή του από την πλευρά της ανθρωπολογίας. Ταυτόχρονα επιδιώκει την εξοικείωσή μας με τους πολλαπλούς τρόπους που τα κοινωνικά σύνολα συμμορφώνονται, αντιδρούν και μετασχηματίζουν σχέσεις εξουσίας.

Πεδία Διαλέξεων

- Η έννοια του πολιτικού στην ανθρωπολογία
- Μη κρατικές μορφές πολιτικές οργάνωσης και εξουσίας
- Εξουσία και αντίσταση στην αποικιακή συνθήκη
- Η σοσιαλιστική συνθήκη
- Η μετά-αποικιακή συνθήκη
- Παγκοσμιοποίηση και Νεοφιλελευθερισμός
- Σύνορα, βία και εθνική κυριαρχία
- Πολιτειότητα και μετανάστευση
- Πολιτικές της ταυτότητας
- Γραφειοκρατία και κυβερνησιμότητα
- Κοινωνία των Πολιτών
- Κοινωνικά Κινήματα: Θεωρία και πρακτική
- Ανθρωπολογία και πολιτική: ευθύνη και ακαδημαϊκότητα

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Αθανασίου, Α. (επιμ). 2013. *Αποδομώντας την Αυτοκρατορία: Θεωρία και πολιτική της μετααποικιακής κριτικής* Αθήνα: Νήσος.
- Gledhill, J. (2013). *Οι μεταμφιέσεις της εξουσίας: Ανθρωπολογικές οπτικές για την πολιτική*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Lewellen, T. (2009). *Πολιτική Ανθρωπολογία: Μια εισαγωγή*. Αθήνα: Κριτική.
- Balandier G. 1990 [1967]. *Πολιτική Ανθρωπολογία*, Αθήνα: Παπαζήση.
- Οικονόμου, Λ. (2017-2018). «Τα εγκαίνια μιας γέφυρας στη χώρα των Ζουλού».
- Max Gluckman και η καταστασιακή ανάλυση της Σχολής του Μάντσεστερ.»
- *Εθνολογία* 17: 219-249.
- Παπαταξιάρχης Ε. (επιμ.) (2014): Πολιτικές της καθημερινότητας. Αθήνα:
- Αλεξάνδρεια

- Ψημίτης, Μ. (2017). *Κοινωνικά Κινήματα στην καθημερινή ζωή: Ταυτότητα, αλληλεγγύη και προεικόνιση σε σύγχρονες “κοσμοπολιτικές κοινότητες”*. Θεσσαλονίκη: Τζιόλα.
- Chatterjee P. (1993). *The Nation and its Fragments: Colonial and Postcolonial Histories*. Princeton, N.J.: Princeton University Press,
- Gupta, A. (1995). “Blurred Boundaries: The Discourse of Corruption, the Culture of Politics, and the Imagined State.” *American Ethnologist* 22 (2): 375–402
- Nugent, D. and Vincent, J. (eds) (2007). *A Companion to the Anthropology of Politics*. London: Blackwell
- Flanagan, James G. (1989). “Hierarchy in Simple ‘Egalitarian’ Societies.” *Annual Review of Anthropology*, 18, 245-266.
- Scott, J. C. (1998). *Seeing Like a State: How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed*. New Haven: Yale University Press.
- Scott J.C. (1985). *Weapons of the Weak: Everyday Forms of Resistance*. New Haven: Yale University Press.
- Sharma, A. and Gupta, A. (eds.). (2006). *The Anthropology of the State*. Oxford, UK: Blackwell.
- Trouillot, M-R (2001). “The Anthropology of the State in the Age of Globalization”. *Current Anthropology* 42 (1): 125–38
- Wolf Eric R. (1990). “Distinguished Lecture: Facing Power – Old Insights, New Questions.” *American Anthropologist*, 92(3), 586-596.